

عومهری عهلی ئەمین:

شانۆی کوردی به دهقی نووسهرانی کورد پێدهگات

* ئایا بۆ هونهرمه‌ند شه‌خسببته پتووسته؟
 - ره‌وشته باوه‌کانی نیتو کۆمه‌لگه شه‌خسببته تی مرۆف
 دیاری ده‌کات ئەگه‌رچی ئەم راستیببه له کۆمه‌لگه‌یه‌که‌وه بۆ
 کۆمه‌گه‌یه‌کی تر ده‌گۆردریت..
 بۆ نموونه: لەم سه‌رده‌مه‌دا له فه‌ره‌نسا مه‌شرووب
 خواردنه‌وه و مه‌شرووب فرۆشی و مپبازی و شه‌و
 نه‌هاتنه‌وه بۆ ماله‌وه هاموشۆی خراپخانه به‌که‌م و کوری
 دانانریت بۆ شه‌خسببته تی مرۆف، به‌لام له هیندی
 کۆمه‌لگه‌ی رۆژه‌لاتیدا بگه‌ر ئەو مرۆفانه خوتنبشیان
 چه‌لاله. له کۆمه‌لگه‌ی کورده‌واربشدا که‌سببک به‌کارو
 کورده‌وه دزبان درۆزن یان خسوا نه‌ناس نه‌بیت و
 سوودبه‌خشی کۆمه‌لگه‌ی بیت و له دابونه‌رته باوه‌کانی
 ده‌رنه‌چیت؛ مرۆفبکی چاکه‌و شه‌خسببته تی هه‌یه و
 جیگه‌ی باوه‌ره، به‌تایبته تی له ماموستا و هونهرمه‌ندو
 رۆشنببرو سببسه‌تمه‌دار که کۆمه‌ل باوه‌ریان پت ده‌کات و به
 پیرۆز سه‌ریان ده‌کات و دوایان ده‌که‌وت، له‌به‌ر ئەوه بۆ
 هونهرمه‌ندبک هه‌ر هونهره‌که‌ی به‌ته‌نبا به‌س نبببه که
 هه‌یببیت تا باوه‌ری پت بکرتت، به‌لکوره‌وشت و
 هه‌لویتستی جوانبشی پتووسته تا شه‌خسببته بۆ خۆی
 دروست بکات.

پتسه‌کی ببنه‌ر ده‌زانیت که ئەکته‌ر له‌سه‌ر شانۆ ده‌وری
 شه‌خسببته تی نیتو ده‌قه‌که ده‌ببنتی که دروست کراوه، نه‌ک
 شه‌خسببته تی خۆی؛ له‌به‌ر ئەوه باوه‌ره‌که‌ی ده‌گه‌رپتته‌وه بۆ
 ئەم راستیببه که ره‌وشتی بنه‌ره‌تیبی ئەو «که ئەکته‌ره»
 شه‌خسی خۆی جیگه‌ی باوه‌ره یان نا.
 گه‌ران و ده‌ست پان کردنه‌وه و پارانه‌وه و خۆه‌لواسبن
 به‌م و به‌ودا بۆ پتسه‌که‌ش کردنی به‌ره‌مه‌ببکی شانۆی
 شه‌خسببته تی ئەو هونهرمه‌ند له کۆمه‌لدا به‌توانه‌وه
 ده‌توتببته‌وه، نه‌ به‌ره‌مه‌که‌ی سه‌نگی ده‌مببنتی و نه‌ له‌لای
 ئەو که‌سانه شه‌خسببته تی ده‌مببنتت. خۆ به‌ستنه‌وه‌ی
 هونهرمه‌ندبکبش به‌کۆرو کۆمه‌لکبه‌وه شه‌خسببته ته‌که‌ی

ئهو شانۆکارو هونهرمه‌ندانه‌ی هه‌موو ته‌مه‌ن و تواناو
 ئەزموونی ژبانی هونهری خۆیان بۆ شانۆی کوردی
 ته‌رخان کردوه، ئەگه‌رچی به‌ژماره‌که‌م و ده‌گه‌من،
 به‌لام جۆرایه‌تی و ئەفراندنیک له‌کۆی به‌ره‌مه‌کانیاندا
 به‌دی ده‌کرتت، یه‌کنیک له‌و هونهرمه‌نده پتسه‌نگانه‌ی که
 به‌بب دایران و نزبکه‌ی نبسو سه‌ده‌یه ئامانجی
 سه‌ره‌کببان خزمه‌تگه‌یاندن بووه به‌هونهری شانۆی
 کوردی به‌رپت «عومهری عه‌لی ئەمین»ه، له هه‌گه‌یه‌ی ئەم
 هونهرمه‌نده‌دا جگه له ده‌یان نووسبن و لیکۆلینه‌وه‌ی
 هونهری و پتسه‌نگا، رۆحبکی ئایدیال و سو‌فبگه‌رو
 ره‌وشتبکی به‌رزو راستگۆبببه‌کی بب ئەنده‌زی بۆ ئەم
 ئامانجه پیرۆزه هه‌یه که به‌شبکی زۆری ته‌مه‌نی خۆی
 بۆ کردوه‌ته دیاری، له ناوجه‌رگه‌ی ره‌وداوه سبببسی و
 کۆمه‌لایه‌تی و هونهربببه‌کانی کۆمه‌لگه‌ی کورببدا ژباوه و
 وه‌ک ده‌ره‌بنه‌رو ئەکته‌ر له‌چه‌ندبن شانۆنامه‌دا رۆلی
 کاربگه‌ری ببنبوه، به‌مه‌به‌ستی به‌سه‌ر کردنه‌وه و
 دواندنی ئەم هونهرمه‌نده به‌ پتووستمان زانی ئەم چه‌ند
 پرسبباره‌ی لی بکه‌بن.

شتیک دروست بکهین که پیشکش کرا له جیهاندا بیناسنهوه که ئەمه شانۆی کورده، سهره‌رای ئەوهش که (نادامۆف و بیکییت و یونسکوۆ شه‌کسپیر) پیشکش ده‌کریت به شانۆی کوردی له قه‌له‌م ده‌دریت!! ده‌وتریت شانۆ وه‌ک وه‌رز و ابه‌ جیهانگیری له‌خۆ گرتوه، به‌لام تا وه‌رزیش تایبه‌مه‌ندی‌تیبه‌کی له‌خۆ گرتوه، بۆ نمونه ده‌وتریت یاری سویدی یان کاراتی یابانی یان فوتبۆلی ئینگلیزی.

ده‌قی شانۆی کوردی کێ ده‌بنوسیت؟ کێ له‌گرفته‌کانی گه‌لی کورد شاره‌زایه؟ بێ گومان نووسه‌ریکی کورد، له‌بهر ئەوه هه‌رچه‌نده گیزو گولونکه و جل و به‌رگو کاسه‌و که‌ویلی کورده‌واری له‌کات و جیگه‌ی خۆیاندا جوژه ده‌وریکیان هه‌یه؛ به‌لام ئەوانه شانۆی کوردی پیناگه‌یه‌نن، شانۆی کوردی به‌ ده‌قی نووسه‌ری کوردی پیده‌گات، که نووسه‌ریش زۆری لێ ناکریت بۆ نووسین، چونکه شانۆش وه‌ک چالاکیه‌کانی تر عه‌شق و شه‌یدیایی و به‌هره‌یه بۆ یه‌کێک بتوانیت بینوسیت.

بمانه‌وی و نه‌مانه‌وی هه‌ر به‌ ده‌قی نووسینی کوردی، شانۆی کوردی پیده‌گات و له‌م باره‌یه‌وه ئەوه‌نده‌م نووسیه‌وه و ئەوه‌نده‌م وتوه هیشتا ده‌نگم نه‌نووساوه.

له‌کۆتاییدا ده‌لێم: داواکردن بۆ پیناگه‌یشتنی شانۆی کوردی به‌ شو‌قی‌نییه‌ت دانانریت، به‌لکو به‌ پیناگه‌وانه‌وه داوایه‌کی ره‌وای نه‌ته‌وه‌یی و ئینسانیه‌ی، چونکه به‌ خاله‌ هاوبه‌شه‌کانه‌وه که وتمان ئینسانین و رزگاربخوازان، موتوربه‌ ده‌کریت و ئەمیش ده‌بیته‌ جیهانگیری، چونکه جیهانگیری به‌ خۆمالیدا تیپه‌ر ده‌کات.

* له‌ هیندی‌ی حاله‌تدا ناحه‌زانی پیشکه‌وتنه‌خوازی، په‌نا ده‌به‌نه‌ به‌ر شانۆی بازرگانی. تۆ ئەم کاره‌ چۆن لیک ده‌ده‌یته‌وه؟ هیندی‌ی لایه‌نی ئەم شانۆیه‌مان بۆ روون بکه‌ره‌وه؟

- ئەگه‌ر له‌ رووی په‌نجه‌ره‌ی بلیته‌وه باسی بکه‌ین، شانۆ درامی بیت یان بازرگانی بیت، په‌نجه‌ره‌که هه‌ر کراوه‌یه، به‌لام مه‌به‌ست له‌ بلیت فرۆشته‌که جیاوازه، چونکه له‌ بنه‌ره‌تدا که شانۆ دروست بووه مه‌به‌ستی بلیت فرۆشی نه‌بووه بگه‌ر نه‌شیزانیوه که ئەوه هه‌یه، به‌لکو شانۆ خۆی فیکره، فیکره‌یه‌کی مرۆ‌قایه‌تی، مرۆ‌ف به‌ره‌و ژبانیکی هه‌میشه‌ باشتره‌ به‌ختیاری رینمایی ده‌بات، به‌لام شانۆی بازرگانی به‌ چهندان قو‌ناغ دوا‌ی شانۆی درامی داها.

که‌واته‌ مادام له‌ سه‌ره‌تادا شانۆی درامی و شانۆی بازرگانی یه‌ک نه‌بوون، تا سه‌هریش هه‌ریه‌ک نابن له

لاواز ده‌کات، چونکه وه‌ک بلبلیکی ناو قه‌فه‌زی لێ دیت که خۆتنده‌که‌ی هه‌ر بۆ خاوه‌نه‌که‌ی بیت. بینه‌ر باوه‌ری به‌ هونه‌رمه‌ندیکی خاوه‌ن شه‌خسییه‌ت و خاوه‌ن هه‌لو‌تیه‌ته که دوا‌ی بکه‌ویت با هونه‌ره‌که‌ی له‌خۆی که‌مه‌تریت، باوه‌ری به‌ که‌سێک نییه‌ که‌ بیگانه‌ په‌رست بیت و کۆمه‌له‌که‌ی خۆی دۆراندبێ با به‌سه‌ر هونه‌ره‌که‌ی خۆیدا زالیش بیت.

(رۆنالد ریگن) میلله‌ت په‌روه‌ری و شه‌خسییه‌ته هونه‌ریه‌که‌ی ناو‌نیشانی پێ په‌یدا کردبوو وای له‌گه‌لی ئەمه‌ریکا کرد به‌ سه‌ره‌ۆکی کۆماری هه‌لبیترین، خۆ هونه‌رمه‌ندی له‌و به‌ توانا‌تربیش هه‌بوو. (ئه‌نتۆنی کۆنیش) که‌ خه‌ریک بوو جاریکیان خۆی بیالی‌تویت پشت به‌ شه‌خسییه‌ته هونه‌ریه‌که‌ی خۆی بوو. که‌ کاتی خۆی (ستانسلا‌فسکی) و تیپه‌که‌ی چۆن بۆ بترسبورغ بۆ پیشکش کردنی شانۆیه‌ک (کۆرنی) سه‌رداری شاره‌که‌ و تارێکی بۆ خۆتنده‌وه‌ پری بوو له‌ رینمایی و ئامۆ‌ژگاری هونه‌ری و ستایش و شانازی بۆ ستانسلا‌فسکی و هاو‌ریکانی تیپه‌که‌ی. ئاوها لیت‌پرسراوی ولاتان هینده‌ نرخی شه‌خسییه‌ته هونه‌ریه‌کانیان راده‌گرن. ولاتان بۆ به‌رژه‌وه‌ندی خۆیان شه‌خسییه‌ته‌ زانستییه‌کان له‌ ولاتێکی تره‌وه به‌ فراندن ده‌فریتن بۆ ولاته‌که‌ی خۆیان تا سوود به‌ نیشتمان‌که‌یان بگه‌یه‌نن و شانازی بکه‌ن، نه‌ک شه‌خسییه‌ته هونه‌ریه‌کان تا ناوه‌کانیشیان بخه‌رتنه‌ نیتو تاریکی و نووته‌کیی راگه‌یاننده‌وه.

* که‌ ده‌لێین «شانۆی کوردی» مه‌به‌ست چیه‌ له‌ مانای ئەم وشه‌یه‌؟

- که‌ ده‌لێین شانۆی کوردی مه‌به‌ست شانۆیه‌که‌ له‌گه‌ل هیاو و ئاواتی گه‌لی کوردا ئاهه‌نگ بگێرێ و گۆرانی بلێت، له‌گه‌ل ژانه‌کانیشدا بنالین و بگری، له‌گه‌ل کیشه‌وه‌ گرفته‌کانیشیدا رینمایی بکات و له‌گه‌ل چاره‌سه‌رکردنی کۆسپه‌کانی سه‌رکه‌وتنه‌کانیدا چاوسا‌گی بکات. هه‌ر نه‌ته‌وه‌یه‌ک له‌م جیهانه‌دا جیاوازه‌ی تر کیشه‌ی تایبه‌تی خۆی هه‌یه، کیشه‌ی گه‌لی رووس جیاوازه‌ له‌ هه‌ی هۆله‌نده، هه‌ی گه‌لی سوید جیاوازه‌ له‌ هه‌ی ئه‌فغان، هه‌ی کوردیش جیاوازه‌ له‌ عه‌ره‌ب له‌گه‌ل ئەوه‌شدا که‌ خالی‌ هاوبه‌شمان بیه‌ر ناچیت که‌ له‌ نه‌ته‌وه‌کانی جیهاندا له‌ کاروباری مرۆ‌قایه‌تییه‌کان و فیکری رزگاربخوازی هه‌یه که‌ تیکه‌ل به‌ کیشه‌کانیان ده‌کریت. به‌داخه‌وه تا ئیستا هونه‌رمه‌ندانی کورد نه‌مانتوانیه‌وه شتیک پیناگه‌یه‌نین پێی بوتریت شانۆی کوردی، یان

دوورپانیکیدا هەر خۆیان ده‌بیننه‌وه که:

شانۆی درامی درامییە و فیکره و جموجوول و به‌سه‌رهات و رووداو و دایه‌لۆگی شه‌خسییه‌ته درامییە‌کان، هه‌مووی له پیناوی گه‌شه‌کردن و به‌هێزکردنی دراما‌که‌دایه و نامه و په‌یامه‌که‌ی خۆشی به‌رێکی ده‌داته دست‌بینه‌ر، به‌لام شانۆی بازرگانی مه‌به‌سته‌که‌ی بازرگانی کردنه، گوێ ناداته فیکری به‌رزو جموجوول و هه‌لۆتسته‌کان و دایه‌لۆگه‌کانی شه‌خسه‌کانی ناو نمایشه‌که له‌پیناوی خزمه‌ت کردن بۆ کات به‌سه‌ربردن و پیکه‌نین و هه‌وانه‌وه‌ی بینه‌ره، بینه‌ریش که شانۆیه‌که ته‌واو ده‌بیت و دیته‌ده‌ره‌وه، هیچ په‌یام و نامه‌یه‌کی پێ نه‌گه‌یشتوه.

له شانۆی بازرگانیدا بینه‌ر به‌شه‌خسی ته‌کته‌ر خۆی پێ ده‌که‌نیت به‌په‌چه‌وانه‌ی شانۆی درامی که بینه‌ر به‌که‌سه درامییە که پێ ده‌که‌نێ و له‌گه‌ڵی ده‌ژی. شانۆیه‌که لاوازیته، مه‌رج نییه که بازرگانی بیت، به‌لکو پیتی ده‌وتریت لاواز، به‌لام شانۆیه‌که به‌هێزیش بیت مادام سیمایه‌کی بازرگانی گرتبیته‌خۆ هه‌ر پیتی ده‌وتریت بازرگانی. به‌لێ بینه‌ر مافی ره‌وای خۆیه‌تی به‌هه‌وته‌وه کات به‌ریته‌سه‌رو پێ بکه‌نیت، به‌لام له‌سه‌ر حسابی شانۆیه‌کی راسته‌قینه‌وه درامی نه‌بیت، که هه‌رچه‌نده شانۆی درامیش جوژه هه‌وانه‌وه‌یه‌کی بینه‌ری تیدا هه‌یه له جوژی بازرگانی نا، له‌به‌ر ئه‌وه شانۆی بازرگانی شانۆیه‌کی ترسناکه بۆ فیکرو وریاکردنه‌وه و هوشیاری، بگه‌ر له هێندێ حاله‌تیشدا سێکردنی مێشک و هه‌لۆتستی بینه‌ریشه.

* چۆن ده‌رواننه‌ ئه‌و بزوتنه‌وه‌یه که له‌م سه‌رده‌مه‌دا هه‌ولێ گۆرانکاری ده‌دات له‌ شانۆی کورددا؟

- هه‌ر له‌ رۆژگارکه‌ی (تیسپیس) هه‌و (٢٥٠٠) ساڵه‌ شانۆ له‌ جیهاندا به‌رێگه‌ی نوێکاری و نه‌زمونگه‌ری، بلێن گۆرانکاریه‌وه‌یه، ته‌گه‌ر وها نه‌بوايه ته‌م هه‌زاره‌ها ساڵه‌ی نه‌ده‌سمی و هه‌ر به‌مه‌لۆتکه‌یی گیانی له‌ده‌ست ده‌داو به‌م جوژه نه‌ده‌گه‌یشته ئیستای ئیمه.

بزوتنه‌وه‌ی شانۆی کوردیش هه‌ر له‌ کلاسیک و واقیعییه‌وه هه‌نگاوی ناوه بۆ پێشپه‌وه‌گه‌ری و مه‌لحه‌می و له‌ویه‌وه بۆ نه‌زمونگه‌ری و ئاهه‌نگسازی و... تاد هاتوه‌و تا قی کردۆته‌وه، ته‌گه‌رچی نه‌گه‌یشتۆته‌ پاده‌ی پێگه‌یشتنی شانۆیه‌کی کوردی. ئیستا شانۆکاره هوشیاره گه‌نجه‌کانیشمان وانیشان ده‌ده‌ن که رێگه‌ی نوێکاری و گۆرانکارییان گرتۆته‌ به‌رو داوا ده‌که‌ن که بزۆچی شه‌کسپه‌رو ته‌پسن و ته‌دولف ئابیا مافی نووسینیان

هه‌بیت، ته‌وان نه‌یانبیت؟ که بزۆچی بریخت و ئارتو و بیکیت مافی په‌ت و گوربیس و په‌یژه‌و سێرک بازیان هه‌بیت و ته‌وه‌ ته‌کنیکانه له‌ مان قه‌ده‌غه بکریته.

له راستیدا وه‌ک شیرری به‌ری دایک مافی ره‌وای خۆیان نه‌ک وه‌ک ته‌وان، نایابتریش بنوسن و چ که‌ره‌سه‌و ته‌کنیککی شانۆش هه‌یه له‌وان زۆتر به‌کاری به‌یتن، مافی خۆیانه کام چرا شه‌وقی له‌وان به‌هێزتره دایگیرسین و ئیمه‌یش له‌به‌ر رووناکییه‌که‌یدا هه‌نگاو بنیین و شانازی پیتوه بکه‌ین، به‌لام هه‌رگیزا هه‌رگیز مافی چاکوژاندنه‌وه‌یان نییه و پێ نادریته.

نوسین و به‌کارهێنانی ته‌کنیکه‌کان له‌ شانۆی کورددا به‌ناوی نوێخوازی و گۆرانکارییه‌وه له‌ خزمه‌تی ته‌کنیکه‌کان ته‌نیا خۆیاندا، نه‌ک له‌ پیناوی خزمه‌تی دراماماندا، هه‌روه‌ها به‌ناوی نوێخوازییه‌وه په‌نا بردن بۆ زاره‌وه‌ سازی و وشه‌ی ناباو وه‌ک: ئیپستمۆلۆجی، لۆژیک، عه‌قلانی، یۆتۆپیا، مه‌عریفی، فۆرم، په‌رنسیب، دۆگما... تاد. هه‌ر له‌ پیناوی ناوه‌یتانی وشه‌ و زاره‌وه‌کان خۆیاندا؛ ته‌م کارانه نابنه به‌رنامه‌یه‌ک بۆ گۆرانکاری له‌ شانۆی کورددا و که‌سیش به‌غیله‌ی به‌ خاوه‌نی ته‌م رێه‌وانه‌ نابات که هاواریان لێ هه‌لسێ که گواپا به‌ره‌هه‌لستی ده‌کریته.

بمانه‌وێ و نه‌مانه‌وێ شانۆ خاسیه‌تیکی تایبه‌تی خۆی هه‌یه و ته‌رکه له‌سه‌رمان ته‌و خاسیه‌ته‌ی بپاریزین، ته‌ویش ته‌وه‌یه: شانۆ خاوه‌نی نامه‌یه‌که و ده‌بیت ته‌و نامه‌یه‌ بگه‌یه‌نیته بینه‌ر هه‌ر شانۆیه‌ک ته‌گه‌ر ته‌م کاره‌ی بۆ نه‌کرا بیگه‌یه‌نیت، خاسیه‌ته‌که‌ی نه‌ماوه و شانۆیه‌کی دۆراوه.

به‌ کورتی ته‌مه بوو رای من له‌ باره‌ی گۆرانکارییه‌وه.

* ره‌خنه‌ چیه‌ و ره‌خنه‌گر ده‌بێ چ مه‌رجیکی تیدا بیت و چۆن ره‌خنه‌ بگریته؟ ته‌مه‌رۆ هه‌لسه‌نگاندن و ره‌خنه‌ی شانۆیه‌ی له‌ هه‌ر ته‌می کوردستاندا له‌ چ راده‌یه‌کدا ده‌بینن؟

- ره‌خنه‌ زانستییه‌که له‌ زانستییه‌کان پیتویست ناکات زۆری له‌سه‌ر بدویم. به‌ کورتی ره‌خنه‌ی شانۆیه‌ی به‌شیکه له‌ به‌شه‌کانی هونه‌ری شانۆیه‌ی له‌ ته‌کادیمیای هونه‌ره‌ جوانه‌کان له‌به‌غداو ته‌کادیمییه هونه‌رییه‌کانی جیهان ده‌خوینریته. ره‌خنه‌گری شانۆ جگه له‌ ته‌وه‌ی مه‌رحه‌ شاره‌زایی ته‌واوی له‌ زانستی شانۆه‌بیت له‌ هه‌مان کاتیشدا مه‌رحه له‌ زانستی ئیستاتیکی هه‌ر هه‌مان شاره‌زایی هه‌بیت تا به‌ هیمنی و له‌سه‌رخۆ خواروخپچییه‌کان راست بکاته‌وه و ئاماره‌ بۆ خاله‌ سه‌رکه‌وتوه‌کان بکات و هه‌لیان به‌سه‌نگینیت، به‌لام به‌لای منه‌وه جگه له‌ ته‌ودوو مه‌رحه، مه‌رحی سێیه‌میش

هەر له رهخهگردا ههبيت، کارێکی چاکه: بئى لایهنى و زال بوون بهسەر برىارى دهروونیدا. ستانسلافسكى لهم بارهیهوه باوهپرى وایه كه رهخهگر له دهركای هۆلى نمايشه كه وه قالبهكانى دابنیت و جئ لهسەر شانۆكه بدۆزیتتهوه و چى دهبینى و دهبیستى ئهوه بچنیتتهوه. ئهمرۆ رهخهئى شانۆبى و ههلسهنگاندى بهشپهوهیهكى راستهقیینه له ههریمه كه ماندا ئهگەر بلیم رادهكهی یه كجار كه مه وا له نهبوون نزیك دهبیتهوه، چونكه ئه و پیتوانانهی كه باسمان كردن فری دراونه ته نه دیوییه كه وه، ههركهسه به تهرزوى تایبه تی خۆی به رههمی شانۆبى هه لدهسهنگینى و ههركهسه به سهنگى تایبه تی خۆی رهخهكان دهكیشیت.

* رۆژنامه نووسی كورد چى به خشپه به هونهرى شانۆی كوردو ده توانیت چى بئى به خشیت؟

- هونهرى شانۆ چالاكیهكى كارو كوردو وه كه متر نه زهریه، وهك رۆژنامه و گوڤار نووسی نییه پشت به نووسین و وتن بهستیت. رۆژنامه و گوڤاره كوردیه كانی هه ئه وه ندهیان پئ كراوه لا له هونهرى شانۆ بكه نه وه ئه وه نده پهرژاون، كه جارو بارهیهك له باره ی ئهم هونه ره وه نووسینىك بلاو بكه نه وه، یان له گوڤشه ی هونه رو ئه ده بدا سه رىكى لئ بدن، یان هیتدیكیان له سالتیكدا ژماره یه كى تایبه تی بۆ ده ركه ن، یان به بۆنه یه كه وه شانۆبیهك هه لسهنگین، یان له رۆژى شانۆی جیهانییدا لهم باره یه وه بنوسن، یان به بۆنه یه كه وه چاوپیکه وتنیكیان له گه ل هونه رمه ندیكدا كردیت. شان به شان ئه مانه ش ئه گه ر له گوڤارىك یان رۆژنامه یه كدا لیژنه یه كى تایبه تی بۆ لیپرسینه وه و پسپۆرى هونه ری نه بوویت كه سه ره و كارى هه والی شانۆ بكات، یان به ناره وا ئه و رۆژنامه و گوڤارانه شانۆبیه كیان هه لسهنگاندى، یان چاوپیکه وتنیكى ناشایسته كرابیت، یان ریک كه وتی نووسینىكى نا هونه رمه ند درابیت به سه ر نووسینىكى هونه رمه نندا بۆ بلاو كرده وه، یان ناو بردنى رۆژى شانۆی جیهانى فه رامۆش كرابی، یان هونه رمه ندیكى ره سه ن خرابیت به ر تارىكایى راگه یاندى، یان سستی كرابیت له بلاو كرده وه ی رۆشنبیری هونه ربی، ئه گه ر ئه مانه ش كه وتیته نیو رۆژنامه و گوڤاره كانه وه؛ ئه وه په ندو ده رسیكى هه ر لئ وه رده گیریت بۆ سوودى هونه ره كه.

له بهر ئه و راستییانه ی سه ره وه و له بهر ئه وه ی سالانى هفتا كانه وه بزوتنه وه ی شانۆی كورد به جوړیك ته وژمی هیتا و به ربالا بوو، بۆیه ده رچوونى گوڤارىكى

تایبه ت به هونه ری شانۆ خۆی كارێكى پیتویست بوو و ئیستاش زیاتر پیتویستتره و له كاتى خۆشیدا زۆرم داوا كرده وه، به لئى گوڤارىكى هونه ری بۆ شانۆ پیتویسته تا خۆی ته رخان بكات بۆ كاروبارى هونه ره كه و به ربالاوى ئهم بزافه بگرتته خۆو تا بتوانیت به تیروپرى له باس و خواسته هونه ربیه كان بدویت و هونه رمه ندان له و گوڤاره دا چربنه وه، دهنگ و باسى هونه ربی په خش بكات و به ره مه كانی نیوخۆی ولات هه لسهنگینیت و دیدهنی هونه رمه ندانى شایسته بلاو بكاته وه و قوناعی هونه رو هونه رمه ندانى جیهان بگه یه نیت و رۆشنبیرییه كى هونه ری به كۆمه ل بیه خشیت.

به لئى ئیستا گوڤارى «شانۆسینه ما» له هه ولیر چا وروونى لئ كرده وین و له سلیمانیش پشتر به گوڤارى «شانۆ» شاد بووین، كه هیوامان گه وره یه ئهم گوڤارانه باوه ش بۆ ئه و ئه ركانه بكه نه وه، با ئه وه شمان بیر نه چیتته وه گوڤارى (السىما و المسرح) كه دامه زراوى «السىما و المسرح» له به غداد سالى «١٩٧٧» ده رى ده كرد، ئه مه ش به زمانى عه ره بى؛ تا ما وه یه كیش مانگانه شه ش په ره بوو، ئه وه نده به ده ربه سته وه بوون.

* مش و مریكى درێژخایه ن له نیوان نووسه رو ده ره یته ردا هه یه، ئایا ئیوه چۆن ده روانه ئهم بارو دۆخه له شانۆی كوردیدا؟

- لیكدوان لهم باره یه وه زۆره و چره و كوونو به رده و امیشه. من لهم باره یه وه نووسیم زۆره، به لام له كورده واریدا ئه وه ی كه ده مه ویت بیخه مه سه ر نووسینه كانی پشسووترم ئه مه یه:

(١) نووسه ر نووسه ره و ده ره یته ر ده ره یته ره، هه ریه كه خاسیه تىكى تایبه تی خۆیان هه یه. ئه گه ر وه ها نه بو نایه یه ك ناویان لئ ده نرا، مه زنبی نووسه ر له نووسینه كه یدا یه و مه زنبی ده ره یته ریش له ده ره یته نه كه یدا یه.

(٢) نووسه رىك ما وه یه كى درێژ شه ونخوونى ده كیشیت تا درامایه ك ده نووسیت، بۆ ئامانجىك و مه به ستىكیش ده بنووسیت، ده ره یته رىكیش به ده ره یته نه كه ی ئه گه ر ده ستكارى نووسینه كه ی ئه وه ی كرده و، ئه وه سته مى لئ ده كات، ئه گه ر به رزبى كرده وه ئه وه خزمه تی ده كات. ئه وه ش بزانبه هه موو درامایه ك بۆ نمايش كرده یان بۆ ده ستكارى ناشیت.

(٣) من پیم وایه نووسه رو ده ره یته ر له سه ر خالى ده ستكارى رىك بكه ون راستتره و به ره زامه ندی هه ر دوولا بیت. ستانسلافسكى ده لیت: «شانۆ له

- به لئی ئەگەر شانۆ نەیتوانایه خزمهتی کۆمەڵ بکات، ئاوا بهم رادهیهی ئیستا باو نهدهبوو. پتیویست ناکات بلتین شانۆ له رووی کۆمه لایهتی و ئینسانی و هونهری و ئەدهبی و روشنبیری و سیاسهت و ... تاد. گورهدی داویتی دیت له خزمهتی کۆمه لداو شتی نوێ دهخاته روو بۆ ژیا نیککی هه میسه گه شتر.

من شه خسی خۆم ئەم راستییەم چاک بۆ ساغ بۆ ته وه. رۆژتیک کاربایهک له سه ره شه قامتیک گرتمی و باسی کارتیکی خیزانیی تایبه تی خۆی بۆ کردم نه شمده ناسی وتی بۆچی ئەمه ناخه یته نواندنه وه که خه لکی په ندی لئ وه ر بگرن؟ ئیتر من له و کاته دا که ئەو ئەو کاره خیزانییه تایبه تییهی خۆی بۆ باس کردم، ئەوم به نه خو شتیک سه یر ده کردو شانۆشم به دکتۆر زانی، بۆیه شانۆ به خزمه تکاری گه لی بینه ران داده نیم. سه رتان نه یه شینم؛ رۆژتیک له بازار یتیم که وته چاخانه یه کی بچکۆ له ی بۆره پیاویتیکی چایچی نه دیوو نه ناسه وه، که هه لسام پرۆم و ده ستم کرد به گیرفاندا، گورج په لاماری دام و وتی: ئەوه تۆ چی ده که ییت مامۆستا «داریبیر ده بیته جارێک بازی به سه ره وه ده نیشتیته وه» منیش که وام زانی خه لاتتی ئۆسکارم وه درگرتوه! ده لیتیم ئەم رووداوانه و زۆر له م بابه ته هه موو گه واهی ئەوه ده دن که شانۆ له خزمه تی کۆمه لدا یه، شانۆبییه که ی «جولز ورزی» که به ناو نیشانی «سزا» یه، بوو به هۆی ده سته تکاری کردن له قانۆنی سزای ئینگلیزیدا.

شانۆ خاسیه تیکی ئەوتۆی هه یه که حوکمه کانی راسته وخۆیه و کاریگه ره، چونکه راسته وخۆ له گه ل بینه ردا داده نیشتیت و ده سته ویه خه قسه ی له گه ل ده کات، جگه له ئەوه ش خاسیه تیکی تری هه یه که له چالاکییه کانی تر دا ده ست ناکه ویت، ئەویش ئەوه یه: شانۆ ئاهه نگسازیه. ئاهه نگساز ی به و مانایه نا که پتیازتیکه و عه بدولکه ریم له مه غریب پتیره وی کردوه، به لکو به و مانایه ده لیتیم: که بینه رتیک ده چیتته هۆلی شانۆیه که وه هه ست ده کات هه ر خۆی به ته نیا نییه، به لکو له گه ل خه لکیدا تیکه ل ده بیته و ئاهه نگی چاوپتیکه وتن و فیکر به کۆمه ل ده گپرتیت. جا کاتیک که ئەو سلبیات و ئیجابیاتانه ی له سه ره شانۆکه نیشان ده دریت، ئەگه ره ئەو که سه بیانگریته وه؛ زۆر به هتیز کاریان تی ده کات. له به ره ئەم راستییانه، شانۆ زۆر له خزمه تی کۆمه لدا به کاریگه ره ده زانم.

* تۆ چۆن و له بهرچی ئەو هونه رمه ندانه په سند ده که ییت که هونه ریان خۆش ده ویت؟

نووسه ره وه ده ست پی ده کات» برتختیش رای وایه که نووسین بۆ خزمه تی نووسه رو ده ره یته ره نانووسریت. ستانسلافسکی که [چۆله که شینه که ای میتزلنگی ده ره یته، بۆ هیتدی ده سته تکاری له رووسیا وه چوو بۆ ئەو لای پارسه وه بۆ لای میتزلنگ بۆ پرس پی کردنی، ئەوسا نمایشی کرد. نیکولز که و یستی «له چاوه روانییه که ی گۆدۆدا» ی بیکیت نمایش بکات، چوو بۆ فه رنه سا سه ردانی بیکیتی کردو مونا قه شه ی له گه ل کرد، ئەوسا پتیشکه شی کرد که بیکیت به ده نگی خۆی گۆرانییه که ی بۆ وت. که چی لای خو شمان زۆر رووی داوه نووسه ر کاتیک به خۆی زانیوه، ده قه که ی هه فته یه که له شانۆیه کدا سه رپراوه له گه ل ئەوه شدا که ماله که یان له گه ل ده ره یته ره که دا له یه ک گه ره کدا بووه.

(۴) هیندیک ده ره یته ره وشه ی (أضافة) یان بیستوهه، جا به م بۆ نه یه وه پاچتیک و بیلتیکیان هه لگرتوه دوا ی خو یتنه وه ی دراما دارپتزاوه که به شانۆیی، داوا له نووسه ر ده که ن ئایا رتیکه یان هه یه ئاماده ی بکه ن!!؟ یان ده سته تکاری بکه ن؟

من خۆم له گه ل ئەوه شدا که له درامانووسیندا ئەوه ده زانم که که متر ده شیت ئامازه بۆ جموجوول بکریته، به لام له به ره ئەو جو ره ده ره یته رانه هه ر ئامازه بۆ جموجوول پتیویسته کان ده نووسم. چه ند ده قتیکیشم چه ندان ساله ماونه ته وه هه ر له به ره ئەوه ی رتیکه ی ده سته تکارییه کی نا به جیم نه داون.

(۵) زۆر نووسه ری کورد هه یه ده قه کانیان له ماله وه نووستوه له به ره ئەوه ی که ده ره یته ره کان به لاوازیان داناون، یان نووسه ر رتیکه ی ده سته تکاریی نا به جیی نه داون، یان ... تاد. گریمان له به ره ئەوه نه بووه که کال و کرچن یان هی (حه مه که ریم هه ورامی و حه مه فه ریق هه سه ن و سمکۆ سه عیدو عومه ره عه لی ئەمین) هه ی (بریتخت و شه کسپیر) نییه، یان جیهانی نین و خو شیان بیسرتوه که خو یان جیهانی نین و داوا ی چیرۆک نووسینی جیهانی له نووسه ری کورد ده که ن! گریمان وه هابوو، ئەمه له لایه ک له لایه کی تره وه، به لام ئەی شانۆی کوردی چۆن پی ده گات و دروست ده بیته؟ ئەی ده قی کوردیش هه ر نووسه ری کورد ناینوسیته؟ لیره دا مه ترسییه که خۆی هه شارداوه و خۆی هه شار ده دات.

(۶) من به لامه وه نووسه ره لگه ری مه شخه لی فیکره و تا دیت ده ره یته ره یشم به لاوه گرنگ و مه زن ده بیته، چونکه پتیویسته له هه موو زانستی کدا شاره زایی هه بیته. * ئایا شانۆ ده توانیت خزمه تی کۆمه ل بکات؟

- بیگومان مرقف زۆرتتر به ده‌ره‌به‌ست شتی‌که‌وه دیت که خوشی بویت، کاتیک که هونه‌رمه‌ندیش وه‌کو هه‌موو مرقفیکه‌ی تر خواسته‌که‌ی ده‌گاته راده‌ی خوشه‌ویستی و عه‌شق؛ زیاتر به‌ته‌نگ گه‌شه‌ه‌ی کردنیسه‌وه ده‌بیت و زۆرتتر کاتی خۆی بۆ سه‌رف ده‌کات و چاکتر پارێزگاری ده‌کات و به‌هیزتر ده‌یلاوینیت و زۆرتتر داهینانی تیدا ده‌کات.

خوشویستی هونه‌ر کاریک ده‌کات که له‌ده‌ره‌یناندا درامای نایاب هه‌لبێژدریت و خزمایه‌تی و ناشایه‌تی و مه‌به‌ستی تر له‌و باره‌یه‌وه لیک نه‌دریته‌وه، ده‌وره‌کانی نواندن بسپی‌دریت به‌ئه‌کته‌ره‌ لیها‌توه‌کان نه‌ک دۆست و هاو‌پیتی لا‌واز، هونه‌رمه‌نده‌ ره‌سه‌نه‌کان دو‌ور نه‌خرینه‌وه، به‌لکو وزه‌و به‌هه‌ره‌کانیان به‌کاربه‌یتریت، هونه‌رمه‌ندیکه‌ی خوشه‌ویستی هونه‌ر، هونه‌ره‌که‌ی نافرو‌شیت، به‌لکو پیزی به‌رزتر ده‌کاته‌وه، خوشویستی هونه‌رو هونه‌رمه‌ندان له‌کۆری هونه‌ردا پتر کۆده‌کاته‌وه و توانایان یه‌ک ده‌خات و به‌ره‌می سه‌رکه‌وتوتر ئه‌نجام ده‌ده‌ن و زۆرتتر داهینان دیننه‌دی.

ئه‌و رووداوانه‌ی که له‌می‌ژوودا روویان داوه و شتی سه‌رسوو‌ره‌ینه‌ریان به‌دوادا هاتوه؛ زۆریه‌یان له‌ئه‌نجامی خوشویستنه‌وه هاتوون، ئه‌گه‌ر خوشه‌ویستی له‌چیا سه‌ختتر نه‌بوایه و له‌ژیان و له‌مه‌رگ به‌هیزتر نه‌بوایه؛ نه‌فه‌هاد کیتی بیستوونی کون ده‌کردو نه‌مه‌م و زین وایان لی‌به‌سه‌ر ده‌هات و نه‌رۆمی‌وو جولی‌ت به‌و جۆره‌ ده‌مردن. ستانسلافسکی و توویه‌تی: «من خۆم له‌هونه‌ردا خۆش ده‌ویت نه‌ک له‌خۆمدا هونه‌رم خۆش بویت». بۆئه‌وه‌ی هه‌له‌ش له‌هونه‌ره‌که‌دا نه‌که‌ین، و‌چاکه‌ ئه‌م شیعه‌ری تایه‌ر به‌گی شاعیرمان له‌بیر بیت که ده‌لێت:

هه‌ر که‌سی هات و وتی من عاشقم بروا مه‌که
تا له‌سه‌ر گۆنای نیشانه‌ی زه‌خمی مارانگاز نه‌بی.

ئا: رامان